

J. Lijonet

LEVENSSCHETS VAN MR. PIERRE LYONET,

DOOR

Mr. S. C. SNELLEN VAN VOLLENHOVEN.

Op een kouden dag in het laatst der maand April 1724 (?) viel, terwijl de sluis aan den Leydschen Dam tusschen Veur en Stompwijk juist was opengezet, een man in het water, dat, aan de Delftsche zijde zeer hoog staande, met verbazende kracht in de kolk gedreven werd. De ongelukkige, die kennelijk niet zwemmen kon, werd in woeste vaart medegesleept en daalde telkens geheel onder. De aan den kant staande menigte schreeuwde om hulp, wapende zich met stokken en haken, wier lengte natuurlijk dadelijk te kort schoot, en alleen aan het tegenovergestelde einde van de zeer groote kolk zag men iemand in eene roeiboot springen om hulp te verleen; ondertusschen verdween de drenkeling in de diepte. Daar dringt plotseling een welgekleed jongman door den drom der toeschouwers heen, gespt zijn' degen los, werpt rok, kamisool en driekanten hoed op de kaai en springt in het water; hij zwemt met krachtige slagen naar de plek waar de drenkeling gezonken is, duikt aldaar en komt een eind verder met hem boven, houdt hem met de eene hand boven water en zwemt met de andere tegen den nog altijd sterken stroom op. Het baat niet of men hem toeroept dat de schippersknecht met het bootje achter hem is en hem met den reeds half geredden wel zal opnemen. In het volle bewustzijn van kracht en behendigheid, versmaadt hij die hulp en tegen den stroom opzwemmende, brengt hij den drenkeling aan wal.

“Sakkerloot! dat is een baas! zulk zwemmen heb ik nooit meer gezien” — zegt een der omstanders — “ken jij den kerel?”

“t Is een student uit Leyden,” zegt een schipper.

“Wel!” zegt een derde, “t is diezelfde student die van den winter op schaatsen op het Galgewater zoo mooi reed, zulke verbazend groote krullen trok, en over zijn kop springende weer op zijn voeten te land kwam. Op de kermis zou je der een schelling voor gegeven hebben om het te zien, en hier zag je het voor niemendal. Maar hoe die hiet, weet ik niet.”

Dien onbekenden menschenredder vinden wij later in 's Gravenhage terug onder de hoogere staatsambtenaren als Secretaris van het cijfer voor Hunne Hoogmogenden, en vernemen dat hij aan buitengewone schranderheid en belesenheid groote geleerdheid paart, en negen verschillende talen met evenveel gemak spreekt en schrijft, maar dat hij het zonderlinge zwak heeft zich met gekorvene diertjes bezig te houden, om die op te kweken en uit te teekenen.

Nog later lezen wij, omtrent zeker werk dat die onbekende staatssecretaris uitgegeven heeft, de volgende beoordeeling uitgebragt door den grooten GEORGE CUVIER: “Le livre où il décrit cette chenille, les figures où il la représenta, furent placés à l’instant où ils parurent, au nombre des chefs-d’oeuvre les plus étonnants de l’industrie humaine. L’auteur y fait connaître toutes les parties d’un si petit animal avec plus de détail et d’exactitude, on peut le dire, que l’on ne connaît celle de l’homme. Le nombre seul des muscles, tous décrits et représentés, est de 4041; celui des branches de nerfs et des rameaux des trachées est infiniment plus considérable. On y voit de plus les viscères avec tous leurs détails; — et tout cela est rendu par des artifices de gravure si délicats, par des tailles si fines, si nettes, si bien appropriées au tissu des substances, qu’elles doivent exprimer, que l’œil saisit tout avec plus de facilité que s’il s’appliquait à l’objet même en s’aidant du microscope.”

Ik mag, dunkt mij, wel veronderstellen dat hij, die tot hiertoe gelezen heeft, verlangt te weten hoe de bedoelde persoon heette, en wanneer ik, om aan dat regelmatig verlangen te voldoen, den naam van Mr. PIETER LYONET noem, mij daarna ook nog vragen zal of ik iets meer van hem weet mede te deelen. Zoude ik niet? Het voorbeeld, door LYONET aan alle volgende entomologen gegeven, heeft van mijne jeugd af voor mij gestaan als een schier onbereikbaar ideaal, en aan

hem gelijk te worden scheen mij toe een der gelukkigste toestanden ter wereld. Zoude ik dan ook niet gaarne over hem spreken en aan anderen mededeelen wat ik omtrent het leven en werken van dien grooten man ben te weten gekomen?

Het geslacht LYONET behoorde tot de aanzienlijke geslachten van Lotharingen; om de vervolgingen ingesteld tegen de belijders van den hervormden godsdienst te ontgaan, begaven zich leden van dat geslacht in 1587 naar Zwitserland, en een afstammeling van dezen, BENJAMIN LYONET, onder de Waldenzen opgevoed, werd predikant te Heusden bij de Waalsche gemeente; of ook diens vader reeds in de Nederlanden gewoond heeft, is mij niet gebleken. Dezen Waalschen predikant werd den 21sten July 1706 ¹ te Maastricht een zoon geboren, wien hij bij den doop den naam van PIERRE schonk.

Deze was een kind van een' zeer gelukkigen aanleg en begon reeds vroeg onderscheidene talen te leeren; toen hij met lof de lagere en latijnsche scholen doorloopen had, werd hij volgens het verlangen zijns vaders te Leyden op het album der hoogeschool ingeschreven als student in de theologie. Volgens VAN GOOL zoude LYONET zich den graad van doctor in de theologie hebben verworven, maar een jaar later naar Leyden zijn teruggekeerd, om in de regtsgeleerdheid te studeeren. Het eerste is echter blijkbaar onjuist. Op den titel zijner dissertatie — waarvan ik een exemplaar in de akademische bibliotheek te Leyden vond — noemt hij zich "candidaat in de theologie." Hij heeft derhalve werkelijk een tijdlang in dit vak gestudeerd, maar het schijnt dat hij er een tegenzin in heeft opgevat. Hij is althans nooit predikant geweest, maar promoveerde op den 15^{den} November 1731 in de regten, na verdediging eener dissertatie: *De justo quaestionis usu*, waarin hij niet, gelijk men verwachten zoude, het geheele gebruik der pijnbank verwerpt, maar alleen, onder erkenning van het regt dier instelling, opkomt tegen het misbruik dat daarvan gemaakt kan worden en toenmaals nog gemaakt werd. Hoe zeer echter dit onderwerp

¹ Verkeerdelijk geeft de oude editie van NIEUWENHUIS' *Woordenboek* het geboortejaar op als 1707, en VAN GOOL's *Nieuwe Schouwburg der Nederlandsche Schilders* het als 1708, welk laatste jaartal ook IMMERZEEL van hem overnam. BENJAMIN LYONET, de vader, was den 16^{en} September 1704 te Maastricht gehuwd met Mej. MARIE LE BOUCHER. Het huwelijk werd ingezegend door zijnen zwager PAUL CROISSET.

te dien tijde de aandacht van regtsgeleerden en menscheuvrienden trok, bleek later uit het beroemde werk van BECCARIA, *Dei delitti e delle pene*. Bij vergelijking daarvan met de dissertatie van onzen LYONET is mij echter niet gebleken dat hij deze gekend heeft.

Gedurende den tijd, dien LYONET aan de Academie doorbragt, had hij zich ook reeds eenigzins als kunstenaar doen kennen; hij vervaardigde er namelijk met geen ander hulpmiddel dan een pennemes een basrelief in palmhout. VAN GOOL, de levensbeschrijver der Hollandsche Schilders, is wel zoo goed het een wonderstuk te noemen; naar mijne meening is deze lofspraak niet geheel vrij te pleiten van overdrijving, tenzij het wonder van het stuk daarin gezocht moet worden, dat iemand zonder opleiding in de kunst en zonder kunstenaars-werktuigen, een sierlijk en smaakvol snijwerk levert. Het stelt Apollo voor in gezelschap der negen muzen en bestaat waarschijnlijk nog, daar het voor ongeveer 20 jaren toebehoorde aan den Heer G. E. C. CROISSET te Amersfoort. Dit kunststuk werd, korten tijd nadat het voleindigd was, door een van LYONET's vrienden aan den te Leyden wonenden schilder KAREL DE MOOR vertoond, die het met ingenomen verwondering beschouwde en verzocht met den vervaardiger kennis te mogen maken, aan welk verzoek spoedig door een bezoek van den student voldaan werd. De MOOR ontving hem op eene gulhartige wijze en bood hem aan, hem met lessen en raadgevingen te ondersteunen indien hij zich aan de kunst wilde wijden, welke aanbieding door den jongeling gretig aangenomen werd. Hij leerde nu van den schilder het portretteeren in crayon, dat toenmaals, even als het gebruik van pastel, nog al in zwang was en vervaardigde uitmuntende portretten van tien zijner vrienden.

Na de promotie vestigde LYONET zich in 's Gravenhage en legde er als advocaat den eed af voor den Hove van Holland. Van hetgeen hij in die betrekking verrigt heeft is ons niets bekend, maar wel weten wij dat zijn gelukkig gesternte hem tot naasten buurman den kunstschilder HENDRIK VAN LIMBORCH verschafte, die toen een' zeer grooten naam had, historische onderwerpen, landschappen en portretten behandelde en in de raadkamer van den hoogen raad van Holland en Zeeland vier zinnebeeldige voorstellingen geschilderd had. Men kan gerustelijk aannemen dat de jonge advocaat uit den omgang met dezen, toen even veertigjarigen, schilder vele lessen en wenken omtrent kunst genoten heeft, als men weet dat VAN LIMBORCH, die een volleerd theo-

reticus was, toen juist eene drukke briefwisseling voerde met den geleerden LAMBERT TEN KATE over de theorie der kunst in verschillende van hare onderdeelen. Dezelfde schilder heeft het portret in olie verw geschilderd, waarnaar de lithographie, welke deze aflevering van het Album versiert, vervaardigd is.

VAN LIMBORCH dreef zijnen jeugdigen kunstvriend aan om op de kunst-academie te teekenen, eerst naar pleisterbeelden, later naar het naakt model.

Ik zeide daar zoo even, dat ons omtrent de zaken door LYONET als pleitbezorger behandeld, en de pleidooijen door hem gehouden niets bekend is geworden; evenwel mogen wij aannemen dat zijne juridische werkzaamheid wel zeer bijzonder de aandacht moet getrokken hebben van de leden van het hof en andere magistratspersonen; want wij vinden den advocaat eenigen tijd later bekleed met zeer eervolle en zeer gewigtige bedieningen. Hij werd door de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden tot hunnen Secretaris der cijfers, overzetter der vreemde talen en patentmeester aangesteld. Het spreekt van zelf dat bij deze benoeming de omstandigheid dat LYONET negen talen magtig was en de meesten daarvan gemakkelijk sprak, veel gewigt in de schaal zal gelegd hebben.

Weten wij van zijne praktijk als advocaat niets te zeggen, van zijne werkzaamheid als staats-ambtenaar is ons evenmin iets bekend. Maar dit zal niemand verwonderen, die bedenkt, dat de werkzaamheden van iemand, die staatsgeheimen uit of in cijferschrift overbrengt en uitsluitend aan zijne principalen, met name den raadpensionaris, mededeelt, uit den aard der zake met den sluijer des geheims overdekt blijven. Het is ook niet door die bedieningen dat LYONET onze opmerkzaamheid en onze bewondering tot zich trekt en verdient, maar wel in een geheel ander opzigt, namelijk als natuuronderzoeker, en in die hoedanigheid willen wij hem nu beschouwen.

In 1732 verscheen te Parijs een merkwaardig en onderhoudend werk van den Abbé PLUCHE (NOEL ANTOINE), getiteld: *Le spectacle de la Nature, ou entretiens sur les particularités d'histoire naturelle qui ont paru les plus propres à rendre les jeunes gens curieux et à leur former l'esprit.* Dit boek, waarvan het eerste deel over insecten handelt, kwam LYONET in handen, opende hem het oog voor het vele aantrekkelijke in de studie der eutomologie en deed bij hem de begeerte ontspruiten om eenige der medegedeelde wonderen met eigen oogen te aanschouwen

en nieuwe onbegrijpelijkheden te ontdekken, te onderzoeken en op te lossen. Hij begreep teregt dat, terwijl bij het lezen van boeken als dat van den Abbé PLUCHE het gebrek aan afbeeldingen zeer smartelijk gevoeld wordt, zijn talent van teekenen aan zijne onderzoekingen dubbele waarde zou bijzetten.

Voilà donc — zou een Franschman zeggen — voilà M. LYONET lancé sur la voie qu'il parcourera avec tant de gloire! Laat ons, eer wij hem op dat pad volgen, eens overzien hoe het met de studie der natuurlijke geschiedenis en meer bijzonder met die der entomologie omstreeks het einde van het eerste derde deel der achttiende eeuw gesteld was.

Tot aan het midden der zeventiende had men de natuur nagenoeg uitsluitend leeren kennen uit de werken der ouden, voornamelijk ARISTOTELES en PLINIUS, en hunne vertalers en commentators als COENRAAD GESNER, ULYSSES ALDROVANDI en MOUFFETUS; even voorbij het midden dier eeuw was eene geheel nieuwe rigting, die van eigen waarneming en onderzoek, geopend door den Middelburgschen schilder JAN GOEDAERT en werd het eerste werk over de inwendige structuur of liever over de anatomie der insecten door de zorgen der Koninklijke Societeit van Londen uitgegeven¹; terwijl REDI door proeven bewees dat alle insecten uit eijeren voortkomen en niet, gelijk men tot nog toe gemeend had, uit verrotting.

In het tijdperk dat verliep tusschen het weder ontwaken van het onderzoek der natuur en het oogenblik waarop wij zien dat LYONET ook zijne krachten daaraan gaat wijden, waren in het licht verschenen de *Tractatus de Araneis* van LISTER, de *Arcana Naturae* van onzen grooten LEEUWENHOEK, de *Biblia Naturae* van den niet minder grooten SWAMMERDAM, het prachtwerk over de Surinaamsche insecten van MARIA SIBYLLA MERIAN, voorts de minder verspreide, althans in Holland minder bekende boeken van VALLISNIERI, Sir HANS SLOANE, PETIVER en ALBINUS. Alzoo had men reeds eenige werken ontvangen over de levenswijze en de gedaantewisseling der insecten, eenige anderen over dieren, voor het bloote oog onzichtbaar en over den inwendigen bouw van het ligchaam der insecten, maar nog geen over de systematische verdeeling. Eene volgende periode zou dat systeem leveren door het genie van LINNAEUS, die een jaar na LYONET geboren werd. De eerste uitgaaf van diens *Systema Naturae* verscheen te Leyden in 1735 en moet dus wel juist

¹ MALPIGHI, *Dissertatio epistolica de Bombyce* (Mori) in 4°.

aan onzen LYONET bekend zijn geworden toen hij zijn eerste werk langzaam gereed maakte. Ook heeft hij toen vermoedelijk reeds gekend de eerste deelen der *Mémoires pour servir à l'histoire des Insectes* van den beroemden DE RÉAUMUR, aangezien het eerste deel daarvan in 1734 het licht heeft gezien. Uit den aanvang van het later te vermelden werk van LESSER blijkt ten duidelijkste dat LYONET in 1742 op de hoogte der literatuur van dien tijd was; maar wij zijn nog niet tot dat jaartal genaderd.

Wij zagen dat LYONET zich na de lezing van het werk van PLUCHE op de studie der natuurlijke historie is gaan toeleggen en wel aan de ware bron, de natuur zelve. Daartoe bood hem de omgeving zijner woonplaats de alleruitmuntendste gelegenheid aan; het hooge eiken- en beukenhout van het statige Haagsche bosch scheidt de zandige, slechts met kreupelhout, ratelaars, duinwilgen en lage planten begroeide duinstreek van de welige weiden af, wier slootranden allerlei waterplanten in groote verscheidenheid opleveren. Op deze drie terreinen leven zeer verschillende soorten van planten, vogels en insecten.

Wij mogen wel aannemen dat vele gedeelten van het werk, dat jaren later als een *Opus posthumum* door W. DE HAAN in het licht gegeven is, toen door LYONET zijn opgesteld en waarnemingen bevatten toenmaals door hem gedaan; welnu, de meesten daarvan hebben betrekking op insecten, die nog tegenwoordig in de omstreken van 's Gravenhage veelvuldig voorkomen of ten minste niet zeldzaam zijn. Wij zullen later daarop terug komen.

Ik twijfel zeer of LYONET zich ooit voor zijne afbeeldingen van iets anders heeft bediend dan van potlood of van pen en inkt; alle teekeningen, die ik van zijne hand gezien heb en die voor het meereendeel door naauwkeurigheid en sierlijkheid uitmunten, waren op die wijze behandeld. Ofschoon men verwachten zou dat hij voor het afbeelden van vlinders aan sapverwen de voorkeur zou gegeven hebben, schijnt hem bij iedere teekening de waarschijnlijkheid dat zij tot model van eene gravure in koper zou moeten dienen, voor oogen te hebben gezweefd. Overigens moet erkend worden dat, ook zonder de hulp van coloriet, zijne figuren allen terstond herkenbaar zijn; zie hier op welke wijze JOHAN VAN GOOL zich daarover uitlaat in het reeds vroeger vermelde werk: "Des viel hy, met ongelooffelijken lust, aen 't onderzoeken, beschrijven en tekenen met de pen, van allerlei Rupsen, Kapellen en haere Tonnetjes, inzonderheid van die, welke zich hier om-

streeks onthouden; waer van hy eene groote menigte, met hunne wonderlyke veranderingen en zeltzaeme verschijnselen, ongemeen uitvoerig en naewkenrig afgeteekent heeft; hiertoe verkiozende eene manier, die hy meent dat tot het stipt en natuurlijk afbeelden dezer kleine voorwerpen met al derzelve byzonderheden, vlakken en kenteekens, de bequaemste is, en waer in hy, met hulp van een zeer scherp gezicht en goede vergrootglazen, zo gelukkig slaegt, dat ik tot lof van hem moet zeggen, nooit natuurlyker, juister en uitvoeriger Tekeningen van dien aert te hebben gezien."

Waarschijnlijk is LYONET ook omtrent dezen tijd begonnen eene verzameling van conchylien aan te leggen; toen hij bejaard was, bezat hij er eene, die volgens de eenparige getuigenis van alle reizigers en deskundigen eene der schoonste collectien in Europa was.

In het jaar 1738 verscheen te Frankfort en Leipzig een werk van FRIEDRICH CHRISTIAN LESSER, predikant te Nordhausen, dat spoedig alom verspreid en gelezen, door velen allergunstigst beoordeeld werd. Het droeg den omslagtigen titel van: *Insecto-theologia, oder Vernunft- und Schriftmässiger Versuch, wie ein Mensch durch aufmerksame Betrachtung derer sonst wenig geachteten Insecten zu lebendiger Erkenntniss und Bewunderung der Almacht etc. des grossen Gottes gelangen könne.*

Van ons standpunt en in onzen tijd beschouwd, vertoont dit boek weinig aantrekkelijks en vrij grove gebreken, waaronder in de eerste plaats te noemen zijn langdradigheid in het redeneeren over en gevolgtrekkingen maken uit halve waarnemingen en compilatiën uit de dwaasheden der oude schrijvers, maar in dien tijd schijnt eene behandeling van natuurhistorische onderwerpen met eene godsdienstige of zelfs theologische strekking op het beschaafde publiek groote aantrekkingskracht te hebben uitgeoefend. De lof, die aan LESSER's werk voornamelijk door Leipziger beoordeelaars werd toegezwaaaid, wekten een' Haagschen uitgever op om het in het Fransch te laten vertalen. Met dat handschrift vervoegde zich JAN SWART (zoo heette de man) tot LYONET en verzocht dezen de vertaling na te willen zien. Met eenigen tegenzin nam deze de taak op zich, maar hij deed het toch, waarschijnlijk wel gedreven en aangespoord door den invloed zijner eerste opvoeding en aangevangen theologische studien; maar al zeer spoedig bleek hem dat het niet voldoende zou zijn de vertaling te verbeteren, maar dat ook het werk zelf op zeer vele plaatsen verbetering noodig had. De schrijver had zijns inziens veel te veel gesteund op hetgeen

de ouden in hunne werken over natuurlijke geschiedenis hebben medegedeeld en hetgeen dikwijls onbewezen of zelfs maar eenvoudig verzonnen is; LYONET rekende daarentegen de natuurhistorische wetenschap alleen bestaanbaar met de uiterste en meest naauwgezette waarheidsliefde en zag dus in dat hij in LESSER's werk te veranderen had. Nogthans wilde hij den text behouden, om den schrijver niet door den mond eens anderen te laten spreken, en om deze klip te ontzeilen gaf hij zijne verbeteringen in den vorm van noten aan den voet der bladzijden. LESSER's noten zijn nu met doorlopende cijfers aangewezen en die van LYONET daarvan onderscheiden vooreerst door sterretjes als aanhalingsteekens, maar bovendien door de letters P. L.

Die aantekeningen zijn doorgaans zeer belangrijk; in het begin van het 1ste deel hebben zij meest betrekking op geciteerde boeken en geven zij daarover en over de schrijvers zeer te waardeeren mededeelingen; later hebben zij meer betrekking op natuurlijke historie en worden dan somwijlen zoo uitgebreid, dat de text bovenaan over verscheidene bladzijden slechts uit één regel bestaat en LYONET's noot het overige vult; in het laatste gedeelte van het 2de deel zijn de noten minder menigvuldig. Onder de belangrijkste bijdragen van de hand van LYONET behooren de aantekeningen betreffende de vraag of alle insecten (men houde wel in het oog dat hier onder dien naam begrepen worden allerlei dieren welke volgens onze juistere systematische indeeling daartoe niet behooren) uit een ei ontstaan; voorts de noot op bladz. 86 en volgg. over de systematische indeeling der insecten en eenige anderen. In het algemeen kan men wel zeggen, zonder gevaar van tegenspraak te ontmoeten, dat de noten van LYONET de waarde van het werk van LESSER bepaaldelijk hebben verdubbeld.

Zonderling is het dat op den eersten of grooten titel de naam LYONET verkeerdelijk met dubbele N wordt gespeld en op den kleinen titel aan het hoofd der "Introduction" juist, dat is te zeggen met één N, terwijl op den titel de naam LESSER wordt opgegeven, welke op zeer vele plaatsen in het werk LESSERS wordt gespeld. Dit schijnt alleen daaraan te kunnen worden toegeschreven dat de titel een' anderen corrector heeft gehad dan het werk zelf. Bij het werk zijn twee platen gevoegd, naar teekeningen van LYONET, gegraveerd door J. VAN DER SCHLEY.

Wij naderen nu tot het glanspunt van LYONET's entomologische werkzaamheid, maar vooraf dienen wij nog iets te zeggen over de

aanleiding, die hem tot het graveeren bragt. In het jaar 1743 werd hem door den Heer TREMBLEY verzocht de teekeningen te maken ter verduidelijking zijner onderzoekingen omtrent de zoetwaterpolypen, welke toen in druk zouden verschijnen. Hij had daarvoor 13 teekeningen gemaakt en zond daarvan 5 aan VAN DER SCHLEY, opdat deze die zou graveeren. De graveur deed het, doch klaagde zoo bitter over de moeilijkheid van het werk en zag zoo geweldig tegen de bewerking der overigen op, dat LYONET, hierover verdrietig en misschien niet eens te vrede over het werk dat VAN DER SCHLEY geleverd had, besloot de zaak zelf op zich te nemen. Hij toog naar Amsterdam, zocht er WANDELAER op, den beroemden graveur van het anatomisch werk van BERNARD SIEGFRIED ALBINUS, leerde van hem binnen een paar uren het mannaal van het handwerk en kocht van hem graveerijzers en wat meer noodig was. Hiermede uitgerust, bewerkte nu LYONET de 8 andere platen en wel met zulk een uitmuntend gevolg, dat deze beter voldoen dan die van den daartoe bestelden graveur. WANDELAER heeft zeker nimmer een' zoo vluggen leerling gehad.

In hetzelfde jaar 1744 heeft LYONET nog eene andere proeve zijner graveerkunst het licht doen zien. Professor GAUBIUS zocht een graveur, die voor zeker werk van Dr. LIEBERKÜHN, tot titel voerende *Fabrica et Actiones villorum intestinorum tenuium*, drie platen zou willen graveeren, vertoonende het weefsel der dunne darmen, doch kon er geen aantreffen die niet geweldig tegen zulk moeilijk werk opzag. Hij wendde zich eindelijk tot LYONET, wiens roem hij reeds had hooren uitrompetten en vond een geopend oor. Met de hem eigene beloftheid voldeed LYONET aan het verzoek.

Wij hebben uit de voorrede van LESSER's *Theologie des Insectes* kunnen leeren dat onze auteur een zeer grootsch plan koesterde, namelijk de levensbeschrijving van al, zegge al de insecten, die hij in de omstreken van den Haag zou bemagtigen, en dat nog wel systematisch gerangschikt en afgebeeld in al hunne gedaantewisselingen. Heeft hij dit werk opgegeven, begrijpende dat de taak voor een enkel persoon van te grooten omvang was? Heeft hij onder de behandeling de ontoreikendheid zijner krachten ingezien en daarom het werk onvoltooid gelaten?

Wat daarvan zij, zal ons uit de voorrede van een ander werk, zijn hoofdwerk, blijken: *le Traité anatomique de la Chenille qui ronge le bois de Saule*. Daar toch lezen wij dat hij in het nagaan der levenswijze

van de Haagsche insecten vrij wat ontdekkingen gemaakt had, waarvan eenigen zeer bijzonder; daar hij echter eene systematische volgorde voorgenomen had, weerhield hem dit in de uitgave, en zoo gebeurde het dat anderen die een minder veel omvattend plan gevormd hadden en aan geen systeem waren gebonden, hem telkens voor waren en ontdekkingen uitgaven, waarvan hij meende dat de eer hem eigenlijk toekwam. Dit verwekte natuurlijk bij hem spijt, vooral ook om de verloren moeite en het tijdverlies, en, om nu voortaan zeker te zijn dat niemand hem meer in het vaarwater zou komen, besloot hij een onderwerp ter hand te nemen dat wel waarschijnlijk geen anderen behandelaar zou vinden in de eerste veertig jaren. Zijne keuze viel op de anatomie van de wilgenhoutrups, waarvan zeker wilgenlaantje in de buurt zijner woning ruim voorzien was. (LYONET woonde aan den Bezuiden-Hout in eene prachtige woning ter plaatse waar tegenwoordig het Hôtel de Bellevue staat; eenige zalen zijn nog ongeschonden bewaard gebleven).

Het is op dit werk, dat de beroemde lofspraak van GEORGE CUVIER slaat, die wij vroeger aanhaalden. Trouwens, werd het werk reeds bij 's mans leven voor een meesterstuk gehouden, na zijn' dood is het het voorwerp geweest van onverdeelde, algemeenen lof.

Nadat de schrijver eerst de levensgeschiedenis der wilgenhoutrups¹ kortelijk, doch in bijzonderheden behandeld heeft, gaat hij over tot het beschrijven van het uitwendige, en daarna behandelt hij de inwendige lichaamsdeelen in deze volgorde: de spieren, den hoofdzenuwstam met zijne knopen en vertakkingen, de luchtbuizen, het ruggevat, de beide niervormige lichamen, enz. enz. Niets wordt overgeslagen, alles behandeld, beschreven en afgebeeld, zoodat het geheel een model is van bewerking en tot heden geen evenknie daarnaast is opgestaan. Daarbij komt dat de platen, allen van de hand — dat is van het teekenstift en tevens van het graveerijzer — van den schrijver onnavolgbaar schoon zijn, door punctueering en door verschillende harseeringen het onderscheid der materie ten duidelijkste uitdrukkende. Het zijn niet maar afbeeldingen, die ongeveer een denkbeeld geven van hetgeen onder het microscoop gezien wordt; neen, men ziet hetzelfde als hetgeen men daar zien zou, zoo juist is alles weergegeven en voorgesteld.

¹ *Cossus ligniperda*.

Het schitterendste punt van het boek is dat hetwelk de myologie behelst, omdat daaraan vóór dien tijd nog in het geheel niet gearbeid was. Zonder prototype ter navolging heeft LYONET hier dus een kunststuk geleverd en een' geheel nieuwen tak van studie ontgonnen.

Het werk verscheen in 1760 in den Haag in 4to met 18 platen, op kosten van den vervaardiger. Eene tweede uitgaaf volgde reeds in 1762, vermeerderd met eene plaat en een brief aan den Heer Prof. LE CAT, behelzende de beschrijving van het microscoop en der andere gereedschappen, waarvan de schrijver zich bij de anatomie der rups had bediend¹.

Omtrent de laatste 20 jaren van LYONET's leven is ons zoo goed als niets bekend geworden; meer dan waarschijnlijk is het dat hij zijne beschrijvingen der metamorphosen van insecten uit de omstreken van den Haag steeds heeft voortgezet, en zeker is het dat hij aan de anatomie van de pop en den vlinder van *Cossus ligniperda* heeft gewerkt totdat het afnemen van zijn gezigt hem belette daarmede voort te gaan. Ook weten wij dat hij zijne conchylien-verzameling nog altijd bleef vermeerderen en dat hij ook een kabinet van schilderijen bijeenzamelde, waarvan het getal ten tijde van zijnen dood tot over de 500 gestegen was. Hij deed dit tevens met het oogmerk om zich voortdurend bezigheid te verschaffen, wanneer zijne geestvermogens door ouderdom minder inspanning en vermoeijing mogten toelaten. Intusschen, zijne werkzame geaardheid bleef hem bij tot op veertien dagen voor zijn overlijden, toen eene ontsteking in de borst hem overviel, die de oorzaak van zijn dood werd.

LYONET was in 1748 lid geworden van de Koninklijke Societeit van Wetenschappen te Londen; in 1753 van de toen nieuw opgerigte Hollandsehe Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem; in 1757 van de Rouaansche Koninklijke Academie van Wetenschappen; in 1760 van de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Berlijn; in 1761 van de Keizerlijke Academie der Wetenschappen te St. Petersburg.

Hij overleed den 10^{en} January 1789 te 's Gravenhage.

LYONET was van middelmatige grootte, had een zeer innemend en beminnelijk uiterlijk, levendige bruine oogen en golvond donkerbruin

¹ In 1863 werd dit microscoop op eene vergadering der Ned. Entomologische Vereniging vertoond en beproefd. Sedert werd het de eigendom van den Heer ABRAHAM OLTMANS te Amsterdam. Waar het nu berust is mij onbekend.

haar. Hij stierf ongehuwd en liet zijne goederen bij testamentaire beschikking aan zijnen neef s. F. CROISSET na.

Onder deze goederen behoorde ook natuurlijk het boven reeds een paar malen vermeld werk over allerlei insecten uit de omstreken van den Haag, voor hetwelk de schrijver zelf nog eene voorrede had geschreven. Dit werk bleef geruimen tijd, waarschijnlijk ook om de treurige omstandigheden waarin het grootste deel van Europa verkeerde, ongebruikt liggen, en het was eerst in 1832 dat het te Parijs bij BAILLIÈRE, onder de bezorging van Dr. W. DE HAAN, het licht zag. Het verscheen als een lijvig deel in 4to, versierd met 54 koperplaten, onder den titel van: *Recherches sur l'anatomie et les métamorphoses de différentes espèces d'insectes, ouvrage posthume de PIERRE LYONET*. Het bevat de ontleding van de *schapenluis* en eenige andere luizen, van teeken, spinnen en mijten; de gedaanteverwisseling van eenige vliegen, kevers, bladwespen, libellen en vooral van vlinders, benevens de anatomie van de pop en den vlinder van *Cossus ligniperda*. Ofschoon er zeer veel nieuws en wetenswaardigs in staat, maakt het in lange na den indruk niet, dien het straks genoemde werk te weeg brengt en staat daarmede in het geheel niet gelijk.

Welke de post is geweest van den Heer DE HAAN in de uitgave van dit werk, is mij tot nog toe niet duidelijk geworden; ik tref niets aan van zijne hand dan de verklaring der platen, en daarbij is dikwijls de determinatie der soort geheel mislukt.

Wanneer wij nu hetgeen in bovenstaande bladzijden beschreven staat, in onze gedachte bijeen vatten en tot een geheel brengen, dan voelen wij ons vervuld en doordrongen van de overtuiging dat LYONET een genialen aanleg had, dien hij door onwrikbare wilskracht en noeste vlijt ten goede geleid en beheerd had, waardoor hij buiten zijne niet gemakkelijk te achten beroepsbezigheden om, zich een naam heeft weten te verwerven als anatoom, entomoloog, teekenaar en graveur.

BIJVOEGSEL.

LYONET schijnt een gezworen vijand van alle onbewezen hypothesen te zijn geweest en zou in onze dagen dus misschien niet zoo veel lof ingeooft hebben als hij wel verdiende, aangezien hij te veel in tegenpraak zou geweest zijn met velen van den tegenwoordigen tijd; men

leze maar eens het volgende, getrokken uit een der noten op het werk van LESSER, (Deel II bladz. 226):

“*Que l'air est rempli* etc. Ce système est assurément très-curieux: il mérite de remplacer celui des acides et des alcalis dont on paroît déjà fort dégouté. On ne saurait certainement trouver un moyen plus aisé et plus commode pour les ignorans de rendre en apparence raison de toutes nos maladies, que de les attribuer à la respiration qu'on fait de germes invisibles. Il est digne en celà d'aller de pair avec celui de Mr. STURMIUS sur la génération. Et comme une découverte donne souvent occasion d'en faire plusieurs autres, je ne desespère pas après cela de voir un jour l'air devenir le véhicule d'une infinité de choses différentes. Que coutera-t-il par exemple pour embellir le système des germes dont on vient de parler, de faire encore flotter en l'air les âmes de tous les Animaux décedez et à naître? Ces âmes transportées çà et là par l'agitation de l'air, ne pourront qu'y rencontrer les germes dont on veut qu'il soit rempli; elles se réuniront intimement avec ces germes par quelque vertu attractive qu'il est aisé de leur supposer; après quoi elles entreront avec ces germes dans nos corps, elles y produiront des foetus animez, et voilà un des plus grands mystères de la génération expliqué de la manière la plus facile, mais en même tems aussi la moins solide. P. L.”

Vergelijk ook de volgende noot uit de voorrede van het werk over de Cossus-rups:

“Je me rappelle ici qu'un des Auteurs de la *Bibliothèque raisonnée*, dans une dispute, où il s'était échauffé contre moi, à soutenir l'Hypothèse des Animalcules, ne sachant plus que répondre, s'avisa de changer tout à coup de batterie, de me prêter, de sa pure grace, l'hypothèse des développemens et de la combattre comme si c'était mon opinion; mais il s'est fort trompé, s'il l'a cru sérieusement. J'ai toujours eu si peu de goût pour tout ce qu'on appelle Systèmes, ou plutôt Hypothèses, que j'ai mille fois souhaité qu'on les bannit de toutes les Sciences, tant à cause de leur incertitude, qu'à cause du peu de fruit qu'on en retire, et du mauvais usage que l'on en fait.”